

УДК 314.15.045:341.322:355.01(470+571:477)

DOI: 10.18524/2303–9914.2023.2(43).292733

Л. В. Лозова, аспірантка

Херсонський державний університет

кафедра географії та екології

вул. Шевченка, 14, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018, Україна

liudmilalozova74@gmail.com

ORCID:0000–0001–8687–9543

ВИМУШЕНІ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ХХ–ХХІ СТОЛІТЬ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У статті розглянуто етапи вимушених міграцій українського населення в ХХ–ХХІ ст. Через агресію та руйнування України з боку Росії мільйони українців стали мігрантами, внутрішньо переміщеними особами та біженцями. Велика втрата людського ресурсу, внаслідок війни зумовлює новий перерозподіл населення в межах України та світі. Розглянуто причини, фактори та події, що зумовлювали активізації вимушених переміщень українського народу.

Ключові слова: вимушені міграції, депортація, біженці, внутрішньо переміщені особи, війна.

ВСТУП

Більше ніж півтора року триває широкомасштабна війна, яку розпочала Росія проти населення України. Це призводить до суттєвого погіршення демографічного потенціалу країни: зниження народжуваності через відкладання народжень, високий показник смертності серед втрат військових та цивільного населення (Лібанова та ін.2023). Сьогодні захист цивільного населення є однією з ключових цілей держави та її міжнародних партнерів. У 1923 році була прийнята «Декларація прав дитини», а в 1948 році ООН затвердила «Декларацію прав людини». Сьогодні, за даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, існує понад дев'ять міжнародних документів з прав людини та кілька факультативних протоколів, що мали б гарантувати населенню України безпеку. Але в реаліях українського сьогодення, де кровавий путінський режим чинить геноцид цілої нації, більшість міжнародних протоколів мають лише формальну силу впливу (United Nation, 2019). Міжнародний кримінальний суд Гааги 17 березня 2023 року видав ордери на арешт чинного президента В. Путіна та уповноваженої при президенті Росії з прав дитини М. Львової-Белової за незаконне й примусове переміщення українських дітей з окупованої території України до країни агресора (Service, 2023).

Вимушена міграція, як засіб розв'язання політичних проблем, завжди була дієвим важелем. До цього методу зверталися різні держави з різноманітними

системами державного устрою. Вимушені міграції широко використовувалися у радянські часи (Cados, 2022), як чинник до стримування протистоянь суспільства та влади. Чітко потрібно відокремлювати такі види міграційних рухів як: вимушена міграція та примусова міграція. У першому випадку міграційні процеси відбуваються в результаті: економічного, соціального, політичного, релігійного та інших суспільних чинників впливу на людину, при цьому рішення до переміщення приймає безпосередньо особа, яка переміщується. Натомість примусова міграція – це процес при якому громадян переміщують під примусом за межі своєї країни чи регіону проти їх бажання. Також примус до міграції може мати набагато агресивніший характер: примусове переміщення населення проти його волі на прикладі окупованих регіонів України. Десятки тисяч українців, особливо дітей до 18 років, незаконно вивезено до Росії під керівництвом російської армії та переміщено до віддалених регіонів країни-агресора або до незаконно всиновлених нових російських сімей напротивагу усім можливим міжнародним резолюціям щодо прав захисту дітей (Migration data portal, 2023).

Депортація кримськотатарського народу, репресії, колективізація, анексія Криму, підтримка та спонсорування сепаратистських рухів на території Донецької, Луганської областей призвело до появи тисяч мігрантів (F. Sereau, N. Van Hear, D. Nakache, M. Collyer, 2006). Сьогодні, це – явище знову стало актуальним для України через російську війну (Чекаленко 2021, Муса 2023). Міграційні процеси завжди були викликом, особливо для суспільства, а якщо вони мають вимушений характер, то це трагедія для держави. Питання міграційних процесів та їх зв'язку із суспільством висвітлено у працях (Лібанова, 2018, Цимбал 2022, Панченко, Парашук 2021, Гудзеляк 2015).

Питання внутрішніх переміщень населення ототожнює себе не лише вивченням у географічному контексті, дуже вагоме значення цієї проблематики для політології, економіки, соціології – усіх сфер охоплення соціального життя держави. Причини та наслідки вимушених міграцій висвітлені в роботах М. І. Малиха (Malykha, 2015), Л. Р. Наливайко, А. Ф. Орешкова (Nalyvaiko, Oreshkova, 2015). Акцентують свою увагу на проблематиці вимушених міграцій сьогоденної України у своїй праці С. П. Батиченко, Л. Мельник, С. І. Уліганець (Batichenko, Melnyk, Uliganets, 2022). У своїй доповіді Е. М. Лібанова (Libanova, 2023) підіймає питання оцінки масштабів та наслідків вимушених міграцій серед населення України внаслідок війни. Окреслює почергові завдання, які стоять перед академічною наукою у контексті повернення громадян та збереження української нації (Лібанов, 2023).

На основі вище зазначеного, метою роботи є аналіз та опис причин та етапів вимушених міграцій українського народу в межах XX–XXI століть. Об'єкт дослідження – процес вимушених міграцій і депортацій українців XX–XXI ст. Предмет дослідження – причини, фактори та події, що зумовлювали активіза-

ції вимушених переміщень українського народу. Для досягнення мети дослідження вирішені наступні завдання:

Обґрунтувати сутність поняття вимушені міграції та причин його виникнення.

Узагальнити та хронологічно систематизувати етапи вимушених міграцій і депортацій українців ХХ–ХХІ ст.

Проаналізувати причини та наслідки для розселення населення України в результаті сьогоденних переміщень через війну.

У статті аналізуються нові напрямки та бачення щодо сучасного переміщення населення та активізації міграційних процесів у результаті війни та з огляду на минулий досвід вимушених переміщень українського населення.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні розглядаються історичні етапи вимушених міграцій українців у ХХ–ХХІ ст. Аналізуються причини та умови вимушених міграцій у контексті сьогоденної війни в Україні, як ключової причини того, що мільйони українців змушені покинути свої домівки. Також в статті використовуються дослідження гуманітарної лабораторії досліджень YSPH (Yale School of Public Health). У роботі використовується *історичний метод*, що дозволяє нам відтворити хронологію вимушених міграцій українців у певному часовому проміжку. *Метод аналізу*, на основі якого ми розглядаємо конкретні причини виникнення та наслідки від вимушених міграцій для країни. *Метод прогнозування*, який на основі ретроспективного аналізу дає змогу спрогнозувати суспільні втрати та загрози від зміни сьогоденної системи розселення українців. *Порівняльний метод*, який використовується для розгляду причин виникнення вимушених міграцій через призму часу та подій, які відбуваються в політично-суспільному просторі.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Процес міграції завжди супроводжується факторами впливу. Єдине, що є відмінним у кожному міграційному русі – це причини, що змушують людину до переміщення. У мирні часи головною причиною для переміщення виступають економічні та соціальні питання, коли в пошуках кращої заробітної плати, соціального комфорту людина наважується на переїзд. Такі прояви міграції є більш безболісними для суспільства. Хоча перерозподіл населення як, всередині країни так і міграція до інших держав безумовно впливає на соціально-економічний стан регіонів. Особливо це – проявляється в навантаженні на інфраструктуру регіону, можливості оренди жита, конкуренцію на ринку праці, якщо ми говоримо про регіони-рецепітентів. Натомість регіони-донери можуть навпаки відчувати економічну стагнацію у результаті впливу населення, як по економічним причинам, політичним так і воєнним, які ми спостерігаємо

сьогодні на прикладі окупованих територій та міст, що знаходяться під постійними обстрілами, а отже, проживання в них є небезпечним для населення.

Зовсім інше, коли підіймається питання вимушених міграцій під впливом тих факторів, які людина не може опанувати та їм протидіяти: політичні, етнічні, релігійні, расові переслідування, війна. Отже, під терміном *вимушена міграція* слід розглядати – переміщення населення, як процес, що виникає у результаті безпосередньої соціально-агресивної загрози для населення (F. Crepeau, N. Van Hear, D. Nakache, M. Collyer, 2006). У результаті чого, щоб зберегти своє життя, людина має переміститися до безпечнішого місця проживання, таким чином мінімізувати загрозу для себе та близьких (Migration data portal, 2023). Вагомим чинником, що провокує вимушене переміщення, є створення соціально небезпечного середовища для мігрантів: переслідування, залякування, політична та військова нестабільність у регіоні, коли, окрім зовнішніх загроз, людина перебуває у постійному стресі та психологічній напрузі й лише виїзд з потенційно небезпечного регіону надасть змогу заспокоїтися (Holly E. Reed, Bernadette Ludwig & Laura Braslow, 2016).

На сторінках історії України чітко прослідковується протистояння із східним сусідом; спільність минулого, культури, мови, політичне лобювання. Усе це призводило до того, що Росія намагалась посилювати свій вплив, у першу чергу, на внутрішню політику України (Батиченко та ін, 2022). Ще за часів московського князівства, наші землі методично заселялися вихідці з Росії. Така політика була направлена на створення цілісного ядра російських людей. Закони 1904–1906 років активно збільшили міграцію українських селян (Academic Journals, 2023). Важливу роль відігравала депортація козацької старшини- «невигідного» російському царю населення. Українці обживали бідні й суворі райони: Сибір, Далекий Схід, Середню Азію, Кавказ. Щоб ці райони прогресували, до них переміщували працездатне та прогресивне населення українців. У таблиці 1 наведені етапи основних примусових переміщень українців у ХХ–ХХІ століттях (Лібанова, 2022).

У період 1910–1940 років українське населення залежало від військових подій у самій Росії. Революція 1917 року та громадянська війна призвели до знищення монархії й приходу до влади більшовиків. Більшовицький режим відразу почав гніт та поневолення свободи українського населення, що призвело до військового протистояння 1917–1923 років між радянською Росією та Росією та Українською Народною Республікою (Батиченко 2022). У 1920 році почалась так звана політика «Варшавського договору», на меті: збереження національної ідентичності, культури та літератури. Незабаром, 1930 роках політичний вектор різко змінюється у бік процесу «колективізації», відбуваються численні примусові переміщення до віддалених російських регіонів українського населення, а на території України переселення жителів Росії, що безпосередньо вплинуло на етнічність, зокрема східних регіонів тогочасної України.

Таблиця 1

**Етапи та причини вимушених міграцій і депортацій українців
XX–XXI ст (за даними Лозова, 2022, Чкаленко, 2021)**

№	Період та орієнтовний обсяг мігрантів	Причини	Напрямок
1	Остання чверть XIX ст. до початку I Світової війни. (Понад 800 тис. осіб)	Масове переміщення українських селян. Одна з перших хвиль трудової еміграції українського народу.	США, Бразилія, Канада, Російська Сибір, Аргентина, Австралія, Нова Зеландія, Гавайські о-ви.
2	Період між I–II Світовими війнами XX ст. (Понад 12,2 млн осіб)	– Примусова «трудова міграція» до віддалених регіонів Російської імперії; – Мільйони українців, які тікали від мобілізації до російської чи австрійської армії закордон. – Революція в 1905–1907 роках. – Революція в 1917 року. – Колективізація сільського населення 1930 роках. – Національний гніт української еліти, заборона української мови, культури, що спричинило хвилю міграції української інтелігенції.	США, Бразилія, Канада, Аргентина, Австралія, Російська імперія, Польща, Німеччина, Франція. Великі переселення в межах самої України між регіонами.
3	1945–1980 рр. (Понад 6 млн осіб)	– Репатріації населення до СРСР з країн-союзників нацистської Німеччини. – Колишні військовополонені, робітники, яких силоміць забирали на роботи до Німеччини та Сибіру.	До північних регіонів Радянського Союзу, країн Західної Європи.
4	1986 рік (Понад 116 тис. осіб)	– Примусова міграція населення внаслідок техногенної катастрофи Чорнобильської АЕС. та утворення 30 км «зони відчуження».	Південні регіони України. Утворення нового міста Славутич. Республіки СРСР – РРФСР, Грузинська РСР, Узбекська РСР.
5	1991 рік (Понад 3 млн осіб)	Розпад СРСР та утворення низки нових держав. Зміна державних кордонів, мільйон осіб почали в результаті політичних дій переміщатися до «нових країн», Європи, США.	США, Канада, Західна Європа.
6	2014-до повномасштабного вторгнення 2020 року (Понад 1,6 млн ВПО); (Понад 1 млн біженців).	– Анексія Криму. – Початок війни на Сході України.	Харківська, Запорізька, Дніпровська, Київська області, США, Канада, Польща, Німеччина, Чехія, Франція, Італія, Іспанія, Португалія Білорусь, Росія.
7	З 24 лютого 2022 року (Понад 6,4 млн ВПО); (Понад 7,5 млн біженців).	– Повномасштабне вторгнення Росії в Україну	Країни Європи, США, Грузія, Канада, Австралія. Регіони України в межах, яких немає військ Росії.

Голодомор 1932–1933 років, який був штучно створений радянською владою, знищив мільйони українців (Concern, 2019).

Переміщення населення у ті часи дуже сильно контролювалося владою: пересуватися навіть між регіонами було дуже складно, оскільки біля населених пунктів стояли пропускні блокадні системи, які стримували масові міграції (Батиченко 2022). А міграція за межі держави взагалі була неможливою. Період II Світової війни, окупація нацистами територій, постійна зміна лінії фронту змушували десятки мільйонів українців до переміщення. Радянські репресії 1940–1950 років та депортації українців були однією з ключових політичних дій того часу, які були спрямованими на індустріалізацію та модернізацію «зручного для влади населення». Вимушені міграції стали частиною політичного стримування населення (E. Holly, 2016). Переселення та прояви примусової праці мають своє історичне коріння та є негативним наслідком глобалізаційних процесів. (Зиль, 2012)

Аварія на ЧАЕС у 1986 році є прикладом вимушеної примусової міграції. Безумовно, у результаті найбільшої техногенної катастрофи у світі, такі міри були необхідними для збереження життя населення. Але, форми та шляхи реалізації процесу переміщення мають спірних характер й до сьогодні, оскільки вони носили примусових характер і громадяни не мали права прийняти самостійного рішення щодо свого переміщення. Більш того, населенню було повідомлено, що переїзд тимчасовий, а реальні причини та наслідки трагедії довгі роки замовчувались та були табуовані ((Ukrinform, 2019).

Тоді в ході примусової евакуації покинути свій дім мусили понад 100 тисяч жителів Північного регіону, а місто Прип'ять та прилеглі території перетворилися в зону відчуження (Ukrinform, 2023). Виникла дуже серйозна проблема з будівництвом житла для вимушених переселенців: люди не брали з собою цінні речі, заощадження, оскільки їм було повідомлено, що їдуть вони на декілька днів та мають взяти лише найнеобхідніше. Велика кількість переселенців була переміщена до гуртожитків та соціальних закладів, замість свого приватного житла (Atlantic Council, 2023).

У 2014 році під час анексії АР Крим та початку воєнних дій на Сході України кількість внутрішніх вимушених переселенців складала близько 1 млн 600 тис. осіб (3,8% від наявного населення України); станом на 2017 рік ця кількість становила 3,5% (United Nation, 2023). Це свідчило про вимушене повернення населення до окупованих територій внаслідок неспроможності держави в соціальному захисті переселенців. Кількість переміщених осіб за кордон досягала 1 млн осіб (Поліщук, 2021).

На жаль, сьогодні внаслідок війни хвиля внутрішніх мігрантів та біженців кожного дня зростає. Відбувається це в результаті зміни лінії фронту, окупації територій, постійних обстрілів міст та знищення критичної інфраструктури. Мільйони українців втратили своє житло, робочі місця, зараз змушені шукати притулки в інших регіонах України та за її межами (Concern, 2023). За

офіційними даними ООН територію України від 24 лютого покинуло понад 11 мільйонів українців – це 25% від наявного населення станом на початок 2022 року, за різними оцінками це близько 40 млн осіб (Yale News, 2023). Близько 4 млн осіб повернулися до України та осіли в регіонах нашої країни, де відсутні активні бойові дії, але в період масованих ракетних обстрілів по критичній інфраструктурі, що відбувалися під час опалювального сезону 2022–2023 року, кількість зовнішніх мігрантів знову починає зростати. За даними Управління головного комісара з прав людини в ООН станом до 01 вересня 2022 року втрати серед цивільних склали понад шість тисяч осіб та ці показники можуть бути значно вищі (Лібанова, 2023). На деокупованих територіях виявляються все нові масові поховання, не відомо досі реальна втрата населення в місті Маріуполі, Донецькій, Луганській, Запорізькій, Харківській, Чернігівській, Сумській, Херсонській областях (Libanova, 2023).

За даними Міжнародної організації з міграції кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні складає понад 6,4 млн осіб., з яких понад 45% це працездатне населення. В українському законодавстві чітко визначений статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО). *Внутрішньо переміщена особа* – це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, проявів насильництва. (Про забезпечення прав і свобод ..., 2014).

Сьогодні держава соціально підтримує ВПО грошовою допомогою у розмірі 2000 грн. на дорослу людину та 3000 грн. на дитину до 18 років. (Atlantic Council, 2023). Великий відсоток ВПО змушені шукати роботу не за своєю освітою, а для того, щоб елементарно забезпечити свої побутові потреби в їжі, ліках, житлі, одязі тощо. Майже 22% з опитаних зазначили, що їх житло непридатне для того, щоб жити там у зимовий період (Ukrinform, 2022)

Вимушені міграції та переміщення – історичні явища, які кардинально змінюють географію населення усіх країн-учасників. Багато хто з вимушених переселенців мріють повернутися додому, але деякі залишаються та інтегруються в суспільство нової країни (Про забезпечення прав і свобод, 2014).

Кожна міграція має три стадії: прийняття рішення мігрувати, саме переміщення та адаптація (Д. Екерт, 2022). За даними нацполіції, кількість примусових випадків щодо незаконного переміщення українців до Росії складає понад 19 564 осіб (Урядовий портал, 2022). З них повернути вдалося лише 356 осіб станом на початок літа 2023 рік. Посилаючись на неофіційні джерела, кількість викрадених дітей та депортованих осіб коливається у показниках 19 564–307 000 тисяч осіб (Yale News, 2023) За оприлюдненою інформацією Офісу Генерального прокурора України, станом від початку війни до 14 березня 2023 року було зафіксовано 71 147 злочинів проти України, з яких 2170 – це

звернення щодо скоєння сексуального насилля над дітьми, жінками та чоловіками (Урядовий портал, 2022).

Гуманітарна лабораторія досліджень Yale School of Public Health, оприлюднила інформацію (Yale News, 2023), щодо переміщення українських дітей до закладів освіти та прийомних родин Росії проти їх волі. Дана кампанія розгорнула свою діяльність незадовго після вторгнення Росії. У рамках даного дослідження мова йде про шість тисяч дітей до 43 закладів з виховання та усиновлення, які знаходяться в Криму та Сибіру (European Union Agency for Asylum, 2022) За даними дослідження, діти проходять так звану систему «перевиховання». Вони були вивезенні примусово або з метою оздоровлення та реабілітації, та сьогодні не можуть добровільно повернутися до батьків, що є прямим порушенням прав людини та четвертої Женевської конвенції тисячі маленьких українців (The Guardian, 2023). У першу чергу, мова йде про населення окупованих територій: Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської областей (Cados, 2023) куди українська влада немає сьогодні доступу. За неофіційними джерелами, кількість примусово переміщених осіб лише з Маріуполя складає від 20–30 тисяч жителів (Ukrainian Pravda, 2023). У законодавстві Росії відбулися навіть зміни щодо спрощеної процедури усиновлення, щоб українських дітей було легше офіційно виховувати, як громадян Росії. Викрадення громадян – це спеціально сплановані дії проти ослаблення України та її суспільства (The Guardian, 2023, Yale News, 2023)

ВИСНОВКИ

Населення – це найбільша цінність кожної держави. Саме людський ресурс є головним чинником процвітання держави. Війна стала справжнім випробуванням для української спільноти. З огляду на сьогоднішні злочини, які здійснює Росія проти українського населення що знову мільйони українців змушені покинути свої домівки, не лише через прямий примус, а й через опосередкованість тих умов які агресор створює. У ході роботи, можемо виокремити наступні наслідки, які сьогодні переживає Україна, та, які впливатимуть на нас найближчим часом:

- розірвання ментальних зв'язків майбутнього покоління з Батьківщиною внаслідок незаконного переміщення дітей до Росії та окупованих територій;
- штучне скорочення носіїв «української мови», які є кодом нації;
- утворення психологічного бар'єра між викраденими дітьми та їх батьками, що призводить до втрати цілісності родин;
- штучний перерозподіл населення по регіонах, оскільки росіяни на окуповані території переміщують своїх жителів, що починають інтегруватися серед українського суспільства, яке залишається жити в окупації;
- втрата особистих благ та соціальна напруга в новому суспільстві, руйнування родин та ізоляція;

- геополітичні наслідки у вигляді зміни міжнародної міграції, що вплинуть на стабільність у регіоні ще більше;

Сьогодні найважливішим є перемога України та початок відновлення нашої країни, звільнення територій від окупації, створення надійних гарантій безпеки від світових партнерів, повернення наших військовополонених, відбудова країни від руйнації окупантів, створення програми, які допоможуть зацікавити та повернути населення за кордону та реалізація програм по допомозі й адаптації нашим ветеранам. А для того, щоб вище зазначені процеси можливо було реалізувати найголовніше це мир та безпека в країні, яку чекає кожен свідомий українець.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Батиченко С., Мельник Л., Уліганець С., Левіновська Н. Вимушена міграція населення у часи повномасштабного вторгнення росів в Україну. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Географія. 2022. Вип. 3 (84). С. 16–19.
- Визначення терміну війна. Словник: веб сайт: URL: <https://slova.com.ua> (дата звернення 07.11.2023).
- Вимушена міграція і війна в Україні. Cados: веб-сайт: URL: <https://cedos.org.ua> (дата звернення: 01.10.2023).
- Екерт Д., Савчук І. Міст війни. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Географія. 2022. Вип. 82. С. 24–27.
- Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році. *Урядовий портал*: веб-сайт: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites> (дата звернення 14.09.2023).
- Зиль В. А. Використання примусової праці та примусової міграції тоталітарними режимами. Інститут історії України НАН. Сторінки воєнної історії України. Збірник наукових статей. 2012. Вип. 15. С. 201–209.
- Лібанова Е. М., Про оцінювання масштабів і наслідків вимушених зовнішніх міграцій населення України. Вісник Нан України 2022. Вип. 5. С. 17–23.
- Лозова Л. В. Хронологія промислових міграцій Українців у XX–XXI століттях. Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів: зб. матеріалів доп. учасн. VI Міжнар. наук.-практ.конф. Луцьк, 2022. С. 30–33.
- Поліщук В. В. Державне регулювання міграційних процесів у контексті соціально-економічного розвитку України: дис. ... д-ра ф.наук: 051. Львів, 2021. 244 с.
- Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення 10.10.2023).
- Українські біженці в Європі. Дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати внаслідок війни в Україні. Service: веб сайт: URL: <https://4service.group> (дата звернення 05.09.2023).
- Чкаленко Л. Д. Примусова міграція як джерело формування української діаспори. Вчені записки. Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Сер: Історичні науки. 2021. Вип. Том 32 (71) № 2. С. 65–70.
- Child abductions' are Russian plan to weaken Ukraine. *The Guardian*: веб-сайт. URL: <https://www.theguardian.com>. (дата звернення: 06.09.2023).
- European Union Agency for Asylum (EUAA). Forced displacement from and within Ukraine: Profiles, experiences, and aspirations of affected populations. 2022. 60 p.
- Forced Migration and Global Processes: A View from Forced Migration Studies / Francois Crepeau, Nicholas Van Hear, Delphine Nakache, Michael Collyer, 2006. 424 c.
- Forced migration or displacement. *Migration data portal* URL: <https://www.migrationdataportal.org> (дата звернення 06.11.2023).
- Holly E. Reed, Bernadette Ludwig & Laura Braslow. Forced Migration. *International Handbook of Migration and Population Distribution*. 2016. 625 c.
- Libanova E. M., Pozniak O. V., Tsymbal O. I. Scales and consequences of external migration of the population of Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation: веб-сайт: URL: <https://ojs.dse.org.ua> (дата звернення 16.10.2023).
- Libanova, E. M. Ukrainian society: migration dimension. Ptukha Institute for Mayor of Mariupol: Russian troops have forcibly deported between 20,000 and 30,000 civilians. *Ukrainska Pravda*: веб-сайт: URL: <https://www.pravda.com.ua> (дата звернення: 17.08.2023).

Peculiarities of Ukrainian Population Migration Processes. *Academic Journals and Conferences*: веб-сайт: URL: <https://science.lpnu.ua> (дата звернення: 05.11.2023).

Russia's mass abduction of Ukrainian children may qualify as genocide. *Atlantic Council*: веб-сайт: URL: <https://www.atlanticcouncil.org> (дата звернення 14.09.2023).

Six causes of forced migration. *Concern* веб сайт. URL: <https://concernusa.org> (дата звернення 13.09.2023).

Special Rapporteur on the human rights of internally displaced persons. *United Nation*. веб-сайт: URL: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr> (01.11.2023).

The UN is considering more than 150 appeals regarding rapes committed by Russians during the war in Ukraine. *Ukrinform*: веб-сайт: URL: <https://www.ukrinform.ua> (дата звернення: 15.05.2023).

Ukrainian refugees in Europe. Study of the behavior and attitudes of Ukrainians who were forced to leave for Europe as a result of the war in Ukraine. *service.group*. Retrieved from: URL: <https://4service.group> (дата звернення 05.09.2023).

What crimes does Russia commit in Ukraine? *Ukrainian Institute of National Memory*: веб-сайт: URL: <https://uinp.gov.ua> (дата звернення: 04.09.2023).

YSPH research reveals relocation and re-education of Ukrainian children. *Yale News*: веб-сайт: URL: <https://yaledailynews.com> (дата звернення: 25.09.2023).

REFERENCES

Batychenko S., Melnyk L., Ulihanets S., Levinovska N. (2022). Vymushena mihratsiia naselennia u chasy povnomasshtabnoho vtorhennia rosiv v Ukrainu. (Forced population migration during the full-scale Russian invasion of Ukraine). *Bulletin of Kyiv National University named after T. Shevchenko. Series: Geography.3* (84), 16–19. [In Ukrainian].

Vyznachennia terminu viina. (2023). (Definition of the term war. Dictionary). *Slovyk*: veb sait: URL: <https://slova.com.ua>. [In Ukrainian].

Vymushena mihratsiia i viina v Ukraini. (2023). (Forced migration and war in Ukraine). *Cados*: veb sait: URL: <https://cedos.org.ua>. [In Ukrainian].

Ekert, D., Savchuk, I. (2022). Mist viiny (The bridge of war). *Bulletin of Kyiv National University named after T. Shevchenko. Series. Geography*. 82, 24–27. [In Ukrainian].

Zvit Natsionalnoi politsii Ukrainy pro rezultaty roboty u 2022 rotsi. (2022). (Report of the National Police of Ukraine on the results of work in 2022). veb sait: Uriadovyi portal: veb sait: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites>. [In Ukrainian].

Zyl V.A (2012). Vykorystannia prymusovoi pratsi ta prymusovoi mihratsii totalitarnymy rezhymamy. (Use of forced labor and forced migration by totalitarian regimes). *Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences. Pages of military history of Ukraine. Collection of scientific articles*. 15, 201–209. [In Ukrainian].

Libanova E. M. (2022). Pro otsiniuvannia masshtabiv i naslidkiv vymushenykh zovnishnikh mihratsii naselennia Ukrainy. (About assessing the scale and consequences of forced external migration of the population of Ukraine). *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*. 5, 17–23. [In Ukrainian].

Lozova L. V. (2022). Khronolohiia promyslovykh mihratsii Ukraintiv u XX–XXI stolittiakh. (Chronology of industrial migrations of Ukrainians in the XX–XXI centuries.). *Socio-geographical factors of regional development: coll. additional materials participation VI International scientific-practical conference Lutsk*. 30–33. [In Ukrainian].

Polishchuk V.V. (2021). Derzhavne rehuliuвання mihratsiinykh protsesiv u konteksti sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy. (State regulation of migration processes in the context of socio-economic development of Ukraine). *Doctor of Philosophy thesis: 051. Lviv, 2021. 244 p.* [In Ukrainian].

Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib (2014) (On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons). *Law of Ukraine dated October 20, 2014 No. 1706-VII*. veb sait: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>. [In Ukrainian].

Ukrainski bizhentsi v Yevropi. Doslidzhennia povedinky ta nastroiv ukraintiv, shcho vymusheni buly vykhaty vnaslidok viiny v Ukraini. (2023). (Ukrainian refugees in Europe. A study of the behavior and attitudes of Ukrainians who were forced to leave as a result of the war in Ukraine.). *Service*: веб сайт: URL: <https://4service.group>. [In Ukrainian].

Chkalenko L. D. (2021) Prymusova mihratsiia yak dzherelo formuvannia ukraïnskoi diaspori. (Forced migration as a source of formation of the Ukrainian diaspora). *V.I. Vernadsky Tavri National University. Series: Historical sciences*. 32 (71) 2, 65–70. [In Ukrainian].

Child abductions' are Russian plan to weaken Ukraine. *The Guardian*: веб-сайт: URL: <https://www.theguardian.com>. (дата звернення: 06.09.2023). [In English].

European Union Agency for Asylum (EUAA). Forced displacement from and within Ukraine: Profiles, experiences, and aspirations of affected populations. 2022. 60 p. [In English].

Forced Migration and Global Processes: A View from Forced Migration Studies / Francois Crepeau, Nicholas Van Hear, Delphine Nakache, Michael Collyer, 2006. 424 c. [In English].

Forced migration or displacement. *Migration data portal* URL: <https://www.migrationdataportal.org> (дата звернення 06.11.2023). [In English].

Holly E. Reed, Bernadette Ludwig & Laura Braslow. Forced Migration. *International Handbook of Migration and Population Distribution*. 2016. 625 c. [In English].

Libanova E. M., Pozniak O. V., Tsymbal O. I. Scales and consequences of external migration of the population of Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation: веб-сайт: URL: <https://ojs.dse.org.ua> (дата звернення 16.10.2023). [In English].

Libanova, E. M. Ukrainian society: migration dimension. Ptukha Institute for Mayor of Mariupol: Russian troops have forcibly deported between 20,000 and 30,000 civilians. *Ukrainska Pravda*: веб-сайт: URL: <https://www.pravda.com.ua> (дата звернення: 17.08.2023). [In English].

Peculiarities of Ukrainian Population Migration Processes. *Academic Journals and Conferences*: веб-сайт: URL: <https://science.ipnu.ua> (дата звернення: 05.11.2023). [In English].

Russia's mass abduction of Ukrainian children may qualify as genocide. *Atlantic Council*: веб-сайт: URL: <https://www.atlanticcouncil.org> (дата звернення 14.09.2023). [In English].

Six causes of forced migration. *Concern* веб сайт. URL: <https://concernusa.org> (дата звернення 13.09.2023). [In English].

Special Rapporteur on the human rights of internally displaced persons. *United Nation*. веб-сайт: URL: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr> (01.11.2023). [In English].

The UN is considering more than 150 appeals regarding rapes committed by Russians during the war in Ukraine. *Ukrinform*: веб-сайт: URL: <https://www.ukrinform.ua> (дата звернення: 15.05.2023). [In English].

Ukrainian refugees in Europe. Study of the behavior and attitudes of Ukrainians who were forced to leave for Europe as a result of the war in Ukraine. *service.group*. Retrieved from: URL: <https://4service.group> (дата звернення 05.09.2023). [In English].

What crimes does Russia commit in Ukraine? *Ukrainian Institute of National Memory*: веб-сайт: URL: <https://uinp.gov.ua> (дата звернення: 04.09.2023). [In English].

YSPH research reveals relocation and re-education of Ukrainian children. *Yale News*: веб-сайт: URL: <https://yaledailynews.com> (дата звернення: 25.09.2023). [In English].

Надійшла 23.11.2023

O. V. Lozova, PhD student
Kherson State University
Department of Geography and Ecology
St. Shevchenko, 14, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018, Ukraine
liudmilalozova74@gmail.com
ORCID:0000-0001-8687-9543

FORCED MIGRATIONS OF THE UKRAINIAN PEOPLE: A HISTORICAL RETROSPECTIVE OF THE XX–XXI CENTURIES AND MODERN CHALLENGES

Abstract

Problem Statement and Purpose. A large-scale war started by Russia against the population of Ukraine has been going on for more than a year and a half. This occurs before a significant decrease in the demographic potential of the country: a decrease in the birth rate due to the postponement of births, a high mortality rate among the losses of the military and civilian population. Today, the protection of the civilian population is one of the key goals of the state and its international partners. In 1923, the "Declaration of the Rights of the Child" was adopted, and in 1948, the UN

approved the "Declaration of Human Rights". Today, according to the Office of the UN High Commissioner for Human Rights, there are more than nine international human rights documents and several optional protocols that should guarantee the safety of the population of Ukraine. Based on the above, the purpose of the work is to analyze and describe the causes and stages of forced migrations of the Ukrainian people in the XX–XXI centuries. The object of the study is the process of forced migrations and deportations of Ukrainians of the XX–XXI centuries. The subject of the study is the causes, factors and events that led to the activation of the forced displacement of the Ukrainian people.

Data & Methods. The migration process is related to influencing factors. The only thing that is different about every migration movement is the reasons that make people move. In peacetime, the main reason for moving is economic and social issues, when a person dares to move in search of better wages and social comfort. such a manifestation of migration is painless for society. The object of the research is the process of forced migrations and deportations of Ukrainians in the XX–XXI centuries. The subject of the study is the causes, factors and events that led to the intensification of the forced resettlement of the Ukrainian people. To achieve the goal of the study, the following tasks were solved:

1. To substantiate the essence of the concept of forced migration and the reasons for its occurrence.
2. Summarize and chronologically systematize the stages of forced migrations and deportations of Ukrainians of the 20th-21st centuries.
3. To analyze the causes and consequences of the displacement of the population of Ukraine as a result of the current displacements due to the war.

Results. Population is one of the main criteria for the formation of statehood. Consequences of forced displacement for Ukraine and its population: severing the mental ties of the future generation with the Motherland; artificial reduction of speakers of the "Ukrainian language", which are the code of the nation; formation of a psychological barrier between abducted children and their parents, loss of family integrity; artificial redistribution of the population by region, as the Russians, occupying the territory, relocate their residents, who begin to integrate into Ukrainian society, which continues to live under occupation; loss of personal benefits and social tension in the new society, destruction of families and isolation; geopolitical consequences in the form of changes in international migration, which will affect stability in the region even more; due to Russia's military actions, millions of economically active population left Ukraine, which will greatly affect its recovery if there is no quality program for the return of this group of people to Ukraine. Today, the most important thing is the victory of Ukraine and the beginning of the restoration of our country, the liberation of its territories from occupation, the creation of reliable security guarantees from world partners for the future, so that millions of Ukrainians are not forced to experience the current events again. About 60% of IDPs need to completely restore or repair their homes, 30% of Ukraine's infrastructure has been completely destroyed, and 10% is subject to restoration. Today, the state has created a plan for the recovery of Ukraine, where a number of world leaders in their region will help rebuild our cities and help millions of Ukrainians return home.

Key words: forced migrations, refugees, internally displaced persons, war.